

Hajapiirtoja Kuusamon Karjalakerhon vaiheista

Simo Ahava

Iivo Kaukoniemi

Risto Homanen

Eräs tärkeä vian- ja aunuksenkarjalaisia pakolaisia yhdistävä toimintamuoto 1920—30-luvulla oli kerhotoiminta. Parhaaseen aikaan eli vuonna 1937, jolloin Karjalakerhojen keskusliitto täytti 10 vuotta, toimivia kerhoja eri puolilla maata oli 25 ja kymmenen oli ehtinyt jo lopettaa toimintansakin.

Kuusamon Karjalakerho perustettiin vuonna 1933 ja se toimi aktiivisesti sotavuosiin saakka. Seuraavassa tarkastelemme lähemmin tämän kerhon vaiheita.

Kuusamon Karjalakerhon puheenjohtajana toimi kaksi ensimmäistä vuotta 1933—34 maanviljelijä Simo Ahava, siten kerhon perustamisvaiheissa keskeisessä osassa ollut kauppias Iivo Kaukoniemi vuodesta 1935 kuolemaansa 23.1. 1937 saakka. Seuraajaksi valittiin kauppias Risto Homanen (1937—). Kerhon sihteerinä oli koko ajan neiti Olga Ahava.

Vuosikokouksen lisäksi kerholaiset järjestivät iltamia ja juhlia, talvisin hiihtokilpailuja ja käsityöiltoihin kokoonnuttiin joka toinen torstai vuorotellen kunkin jäsenen kotiin. Kerholaiset tekivät myös retkiä lähipitäjiin ja kerran kesällä peräti Sortavalaan asti.

Juhlista, retkistä ja muista yhteisistä asioista kerrottiin joi-takin kertoja vuodessa ilmestyneessä kerholehdessä, jonka nimi oli Joiku. Sen kansikuvan oli tehnyt taiteilija Lahja Koivunen.

Vuonna 1935 kerho sai haltuunsa Karjalan Sivistysseuran kirjaston n:p 26, yhteensä 315 sidosta (kirjasto n:o 27 luovutettiin samana vuonna Maikkulan pakolaiskoululle).

Kuusamon Karjalakerhon jäsenmäärä oli enimmillään vähän alle sadan hengen.

Esimerkkinä kerhon toiminnasta otamme vuoden 1935, josta hyvän käsityksen saa seuraavasta nimimerkki ”Kerholaisen” selostuksesta. Se julkaistiin Karjala—Inkeri -lehdessä 23.1. 1936.

Kuusamon Karjalakerhon toimintaa vuonna 1935

Koko kuluneen vuoden olemme ahertaneet voimiemme mukaan. Kauniiksi ja ehjiksi ovat muodostuneet yhdessä olomme hetket työilloissa kunkin kerholaisen kotona vuorotellen. Ovathan nuo kokoontumisillat tulleet odotetuiksi niin nuorille kuin vanhoillekin. Suurta iloa on tuonut noihin iltoihimme kerran kuukaudessa ilmestyvä kaunis ”Joiku”-lehti, johon kerholaisemme ovat kirjoitelleet mielialojaan. Tuo lehtemme on hieno kannesta kanteen, tämä ”oman ylistely sallittakoon tämän ainoan kerran, sillä uskon, että saman tunnustuksen irrottaisitte itsestänne, ken vaan kerholainen kauempaakin, joka olisi lehtemme nähnyt. Kiitollisia olemme Karjalanystävällemme taiteilija Lahja Koivuselle kansikuvain maalauksesta kuin myöskin vilpittömälle heimosisarellemme lehtemme uutteralle toimittajalle ja puhtaaksikirjoittajalle rou-

Olga Ahava toimi kerhon sihteerinä koko sen toiminta-ajan, muutti myöh. Ruotsiin (kts. sivu 54).

va Laina Mönkkäselle ja muillekin toimitukseen kuuluville, joita en kerkiä nimellisesti mainitsemaan. Meille karjalaisille kerhoon kuuluville on kaikki työ kerhossamme asiaan kuuluvaa, odottamatta siitä mitään kiitosta".

Kesäjuhlamme, jonka pidimme viikkoa jälkeen helluntain, meni monine ohjelma-numeroineen tyydyttävästi, joista mainittakoon suoritettussa järjestyksessä seuraavaa: tervehdyssanat Olga Ahavalta, kauppias Iivo Kaukoniemen oma kirjoittama pakina Karjalan murteella, neiti Maija Kaukorannan kaunis yksinlaulesitys kanttori Lauri Marttisen myötäilemänä ja rouva Elli Marttisen voimakkaasti esittämä runo "Karjala". Sitten meillä oli ilo saada juhlapuhujaksemme opettaja Lauri Koski ja taitavalla esittämistavallaan sai koululainen Huoti Koski hauskoilla pakinoillaan juhlayleisön vireeseen. Lopuksi näyteltiin kappale "Rajan kiröissa".

Pitkin kesää suunniteltiin vierailuretkiä useampiin naapuripiiriin. Kuitenkin ehdittiin ainoastaan yksi vierailuilta toteuttaa syysmyöhäsellä. Syynä siihen oli jo aikaiseen kesällä kaukaisempien "teatterikiertueiden" tilaamat paikat, ilta-mahuoneet, joten me paikkakuntalaiset saimme katsella päällelleen, kun markat menivät suuren maailman markkinoille.

Kauppiat Vasili Rohkimainen (vas.) ja Janne Rajamaa Pudasjärveltä, kaksi kuuluu Vienen miestä.

Kuitenkin 27.10. 1935 saimme toiveillemme täyttymyksen. Suuren sunnuntairauhan ympäröidessä iloisen ja innostuneen joukkomme nousimme Talouskaupan "virtaviivaiseen" päämääränämme Pudasjärvi. Tavallaan olimme peloissamme, kuinka käy kukkaromme suhteen, (sillä entisiä säästöjä ei ole lupa koskettaa kulujen peitteeksi) ja onko meillä yleisömenestystä, kun edellisenä iltana (lauantaina) oli Pudasjärven Suojeluskunta järjestänyt ilmatat talolleen.

Mutta ei hätääkään! Matka sujui hyvin laulaen ja pakisten ja lopuksi kaiken kruunasi perille päästyämme se lämmin karjalainen vastaanotto, minkä saimme johtaja Janne R a j a m a n ja hänen kultaisen rouvansa puolelta, joka meidät nälkäiset ja janoiset syötti ja juotti pitkän matkan ja valvottavan yön varalta. Suuri Jumala heidän leipänsä leveäksi siunatkoon!

En voi vielä kiittämättä olla aina valmiina palvelustaan antamaan näppärää Jaska-poikaa. Tulokoon hänestä hyvä ja uskollinen pienimmässäkkin oleva vartiomies tulevalle Karjalalle.

Kaiken kestityksen loputtua tuli meille jo kiire juhlimaan ja niinpä kiidättikin oiva ajomies Mattisen Vasili meidän kohti Suojalinnaa, suojeluskuntataloa, jossa iltamme tuli olemaan.

Ilta-avokeä tuli, tuli yli odotusten ja niinpä pääsimme jo hyvissä ajoin iltamamme alkamaan. — Aloitimme laululla "Väinölän lapset", jonka jälkeen metsäyönjohtaja Alekski Ko-

taniemi puhui voimakkaasti suomalais-ugrialaisten heimojen elämänvaiheista eri aikoina aina nykypäivään saakka. Seurasi runo Olga Ahavalta ja neiti Signe Huotari luki kertomuksen "Juhla punapistinten välkkeessä". Väliajalla sai yleisö Lot-tain hyvää kahvia, jonka jälkeen jatkui ohjelma. Laulettiin aluksi "Karjalan maa", tämän jälkeen lausui Heikki Asun-nan runon "Idästä tuulee" herra Alekski Kotaniemi ja sitten näyttelivät kerholaiset näppärästi 3-osaisen näytelmän "Va-rastettu polkupyörä". Lopuksi oli tunti tanssia Pudasjärven Suojeluskunnan orkesterin soittaessa.

3.11. 1935 pidimme omassa Kuusamossamme ilmatat seuraavalla ohjelmalla: yhteislaulu, puhe metsäyönjohtaja Alekski Kotaniemi, runo opettaja Maija Vaarala, kaksinlaulua Signe Huotari ja Olga Ahava opettaja Ida Kerkelän säestäessä. Vä-li aika, jonka jälkeen laulettiin "Karjalan maa". Vielä seurasi runo ja lopuksi oli näytelmäkappale ja karkelointia hetkinen. — Oli ihana toteamus, että iltamavieraamme olivat tyytyväisiä näkemäänsä ja kuulemaansa ja rahallinen tulos oli parhaimpia tästä illastamme.

Niinkuin muuallakin osakkaimilla eläntäsijoilla vietettiin kerhon keskuudessa "pikku-joulua". Niin saimme mekin yli toivojen täällä pohjan porstuvilla joulun pukkeineen ja läm-pimine tunnelmineen pakolaisille 15.12. 1935.

Kovan kohtalon alaisille löytyi ymmärtäviä ystäviä niin että saimme kauppias Irena Ahavan ja kauppias Vasili Rohki-maisen kautta eri liikkeitä vastaanottaa lahjoituksina tarvit-tavia aineita.

Juhlamme, johon oli kokoontunutkin Kuusamon Suojelus-kunnan talo milteipä viimeistä istuinsijaa myöten täyteen kar-jalaisia ja heimoystäviä, aloitimme laulamalla "Riemuitse mie-len..", jonka jälkeen rouva Anna Kaukoniemi luki nimimerkki OM:n kirjoittaman kertomuksen "Miksi". Joulurunon lau-sui reippaasti Hilikka Kaukoranta ja sitten luki Olga Ahava Ontosen Miihkalin kirjoittaman "Pakolaisveljilleni". Ennen väliaikaa saimme kuulla vielä neiti Maija Kaukorannan lau-lamia kauniita joululauluja.

Kauppias Irene Ahava oli paitsi aktiivinen jä-sen myös yksi kerhon tukijoista.

Väliajan jälkeen laulettuamme "Tuikkikaa oi joulun täh-töset.." luki kertomuksen opistolainen Antti Lehtosaari, jonka jälkeen näimme neiti Ida Luukkosen johtamana hyvin esi-tettyjä ja hilpeitä tonttuleikkejä. Sitten koitti tuo odotettu kap-pale "Saituri-Matin joului", jossa itse joulupukki veikeiden

auttajiensa kanssa tuli saaden pienimpien vieraittemme silmät loistamaan.

Vielä ei ollut pikku tonttujen jalat uupuneet hyppimisestä, vaan joulukuusi houkutteli heidät uudelleen ilonpitoon, jossa he samalla jakoivat 32 pakolaisperheelle lahjansa. Karjalan lapsukaiset saivat muistojen elvyttämiseksi jokainen tonttujen kädestä Karjala-isänmaansa kansallisleivoksen ”mesimarjakukon”. Tähän päättyikin jouluiltamme; ennen lähtöä laulettiin vielä täysin sydämin ”Karjalan maa”.

Kerhon puheenjohtajana vuonna 1935 oli Iivo Kaukonie mi ja sihteerinä Olga Ahava. Johtokuntaan kuuluivat kanttori Lauri Marttinen, maanviljelijä Simo Ahava, rouva Anna Kaukonie mi, neiti Nina Ahava ja herra Simo Salo, varalla neiti Mari Luukkonen ja kauppias Vasili Rohkimainen.

Tilintarkastajina toimivat rouva Selma Kumpula ja aluepäällikkö Vihtori Niskala ja heidän varamiehinä neiti Siiri Loukkojärvi ja kelloseppä Reino Tammi.

Opintotoimikuntaan kuuluivat opettajatar Hanna Huotari, herra Iivo Salmenkorva, neiti Kyllikki Ahava, rouva Laina Mönkkänen, opettajatar Maija Niva ja neiti Mari Luukkonen.

Huvitoimikuntaan kuuluivat herra Gunnar af Hällström, herra Aleksi Luukkonen, neiti Nina Ahava, rouva Lempi Kinunen ja herra Simo Salo, varalla konttoristi Mauno Hanus ja Pekka Vaarala.

Ompelutoimikunnan muodostivat vuosikokouksen valittuina rouvat Anna Kaukonie mi, Taimi Rohkimainen ja Selma Kumpula, kauppias Irena Ahava sekä neidit Nina Ahava ja Aili Vaarala, varalla rouva Amalia Homanen.

Urheilutoimikuntaan puolestaan kuului vain miehiä eli Simo Ahava, Iivo Salmenkorva, Simo Salo ja Aleksi Luukkonen.

Kuusamolais-vienalaiset kauppiat Vasili Rohkimainen (vas.) sekä Risto Homanen, joka piti kauppaa Paanajärvellä ja Käylässä.

Varoja toimintaansa kerho sai mm. jäsenmaksuista, jonka suuruus oli vuonna 1937 viisi markkaa. Samana vuonna kerho sai liikkeiltä lahjoituksia yht. 2715 markkaa. Ohjelmalliset iltamat tuottivat nekin jonkin verran.

Niinpä kerho jakoi jäsenilleen pieniä opiskeluavustuksia, tilasi varattomille perheille lehtiä (Vapaa Karjala) sekä jakoi joulun aikaan vaateavustuksia. Kerhon tärkeimpiä taloudellisia tukijoita olivat kauppiat Irene Ahava, Vasili Rohkimainen ja Iivo Kaukonie mi.

Kuusamon Karjalakerhon stipendiaateista mainittakoon Annikki Hilippälä, joka oli oppilaana Koivikon karjanhoitotilalla vuonna 1937. Häntä kerho avusti 500 markalla.

Millaista oli olla pakolaisnuori 1930-luvun Kuusamossa

Millaista oli olla pakolaisnuori 1930-luvun Kuusamossa? Miten paikallinen väestö suhtautui Karjalan pakolaisiin; olihan Kuusamo eräs maamme suurimpia pakolaisten vastaanottopaikkoja. Mitä harrastuksia pakolaisilla oli? Näihin kysymyksiin vastaa seuraavassa kuusamolainen Iivo Salmekorva, syntynyt Pistojärven Hirvisalmesta. Hänen nuoruutensa, poikavuotensa osuivat 1930-luvun alkuun, aikaan, jolloin Karjalakerhojen toiminta oli alkanut.

Kuusamossa ei tehty eroa karjalaisten ja paikallisten asukkaiden välillä, sillä kanssakäymiseen oli totuttu jo ennen Karjalan kapinaa ja sotia, kertoo Iivo. Kuusamohan oli keskeisessä asemassa kauppateiden ristyksessä; oltiin tuttuja puolin ja toisin. Ryssä nimeä sai tosin kuulla usein, mutta se oli vain puhetapa eikä sillä sen kummempia tarkoitettu.

Tästä Iivo muistaa hauskan tapauksen, jossa keskeisessä osassa oli tšekäläinen vienankarjalainen kauppias Kaukonie mi. Hän oli liikesuhteissa ympäri pitäjää. Kerran sattui muuan isäntä joltakin sivukylältä olemaan tavaranhauussa kirkolla. Kaupat oli jo tehty, ostokset maksettu, ja kun oli ruoka-aika, kauppias pyysi liikututtavansa aterialle. Istuttiin pöytään ja syötiin. Tyytyväisenä pöydän antimisiin vieras loihe lausumaan: ”Eipä uskois, että ryssät noin hyvää ruokaa tekevät!”

Iivo Salmenkorva tuli kerhotoimintaan jo puolikasvuoisena poikasena.

No, kauppias vähän tuommoisesta suorasukaisuudesta suutahti, mutta ei siinä sen kummempia.

Entäs nuoret? Heidän toimintansa oli monipuolista ja aktiivista. Useimmat kuuluivat moniin tuon ajan järjestöihin, suojeluskunnan poikaosastoon, urheiluseuraan, tytöt taas lottiin, mutta tärkein oli Karjalakerho. Siihen kuuluivat oikeastaan kaikki pakolaisnuoret, joita sama heimo ja samat kohdat yhdistivät.

Kerholaiset olivat livon mukaan kuin suurta perhettä. Suurin osa heistä oli käynyt Kuusamon kansanopiston (haastateltavamme vuonna 1933). Tietoisuus siitä, että Karjalakerhityön alkuunpanija Karjalan Sivistysseura oli ollut etunässä puuhaamassa kansanopistoa Kuusamoon, koettiin velvoittavana.

Kerhotoiminta oli luonteeltaan melko epävirallista, muistelee Iivo. Viikottain pidettiin kerhoiltoja vuoroin eri jäsenen luona. Virallisesti ei kuitenkaan puhuttu, että tänään on Karjalakerhon kokous, vaan että illalla mennään sen ja sen luo.

Kerhoilloissa juotiin teetä, kisailtiin ja kerrottiin starinoita. Itse kukin koetti keksiä kerrottava entisistä ajoista. Tärkeä asia oli tulevien iltamien ohjelmiston harjoitus. Kyseessä saattoi olla näytöskappale, näytelmä, tanhuja, katrillia jne. Oppia oli saatu kansanopistoaikoina ja vanhemmat muistivat vielä, miten askelet ja kuviot olivat menneet esim. Pistossa, Oulangassa tai Uhtualla. Niitä sitten koetettiin joukolla. Siinä oli Eetun Ilmari, Kaukoniemen Matti, Luukkasen Vasili ja minä muistelee Iivo. Tytöistä sitten Luukkasen työt, joita oli kolme, Salmenkorvan työt ja Ahavan työt. Musovskin Senja säesti harjoituksia mandoliinilla. Tanhuharjoituksia pidettiin mm. Kaukoniemen pirtissä, Talouskaupan (Rohkimainen) pirtissä Lopotinpäässä Musovskilla, Kusminilla ja Paavo Ahavan pirtissä.

Politiikkaa ei kerhoilloissa, ei ainakaan Kuusamon kerhossa, livon mukaan suuremmin harrastettu. ”Karjala, entiset kotitanhuat olivat tietysti aina mielessä, kun ilman vakinaista olinpaikkaa oltiin.”

Kuusamon Karjalakerholaisia Kuolajärven sankarihaudalla.

Kaksi—kolme kertaa vuodessa kerholaiset järjestivät ohjelmalliset iltamat, tehtiinpä vierailujakin lähipitäjiin. Kesällä käytiin oikein heimojuhlilla, jotka olivat suurtapauksia kerholaisten elämässä.

Ohjelmista livon mieleen on erityisesti jäänyt Hopearistinininen näytöskappale. Sitä esitettiin Kuusamossa ja sitten vierailuiltamassa Pudasjärvellä, loppiaisen aikoihin vuonna 1934.

Hopearistin tapahtumat sijoittuivat heimosotien aikaan ja keskeistä roolia, Ahmaa esitti Matti Kaukoniemi. Ahma oli joutunut vihollistensa vangiksi, hän nykäisee siteensä poikki viikatetta vasten ja sieppaa kirveen käsiinsä... ”Kohtaus oli niin vaikuttava ja todenmukainen, että pelkäsin, vaikka tiesin, että se on vain näytöskappale ja olin jo iso poika,

14-vuotinen”, muistelee Iivo naureskellen. — Hopearistin näytelmää hän ei ole sen koommin nähnyt edes painettuna. Tekijästäkään ei ole tietoa.

** Toimituksen huomautus: Kuvaus viittaa A.W. Ervastian julkaisemattomaan romaaniin Ahma, jonka käsikirjoitusta säilytetään Karjalan Sivistysseuran arkistossa. Näytelmä on mahdollisesti muokattu tämän aiheen pohjalta.

Juhlakulkue Oulun tai Kemien juhlilta.

Heimojuhlilta Kemistä nähtävästi 1930-luvulta.

Karjalakerhojen naiskuoro Kajaanin heimojuhlilla v. 1937.